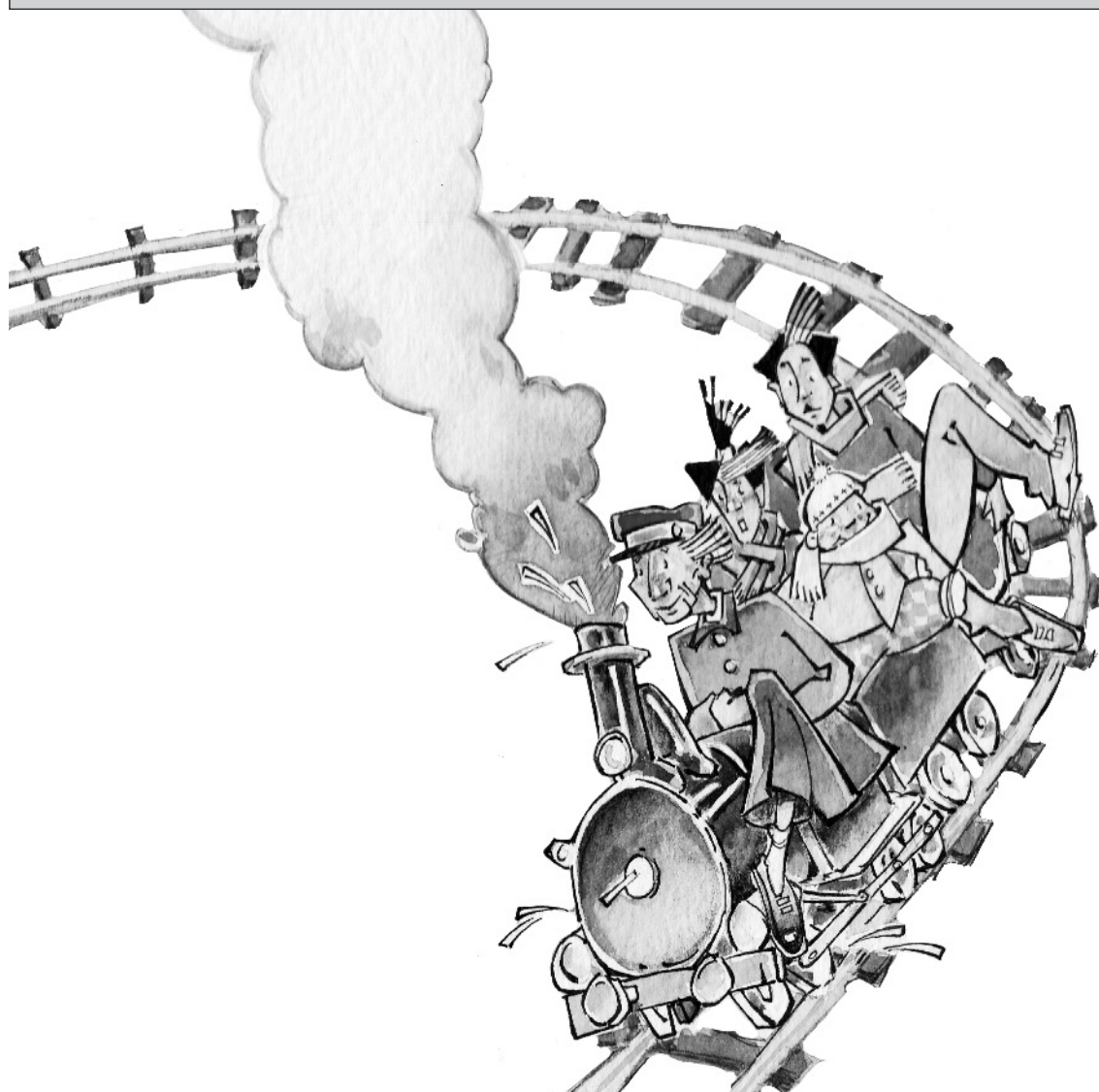

Un tren de llegenda, el Xitxarra

Juli Capilla i Antoni Laveda

PROPOSTA DIDÀCTICA
DE SALVADOR ORTELLS MIRALLES

31

© Juli Capilla
Il·lustracions d'Antoni Laveda
190 x 130 mm., 80 pàgines
Enquadernació en rústega

© 2013 Edicions del Bullent, SL
De la Taronja, 16 - 46210 Picanya ☎ 961 590 883
info@bullent.net

1. Motivació general de l'obra

1.1. L'autor

Juli Capilla i Fuentes (València, 1970) és llicenciat en Filologia Catalana per la Universitat de València, corrector lingüístic, traductor, periodista, escriptor i professor de valencià en l'Ensenyament Secundari. Ha estat director de la revista *Caràcters* i coordinador del setmanari *El Temps*. Actualment, dirigeix les revistes *Espai del Llibre* i *L'Aiguadolç*. Ha desenvolupat una llarga trajectòria com a crític literari i col·laborador periodístic a *Posdata*, *Lletres Valencianes*, *Saó*, *Avui*, *L'Espill*, *Llegir* i *El Punt*. També ha estat corresponsal al País Valencià de COM Ràdio i del diari electrònic e-notícies. En l'àmbit de la creació literària, ha publicat les novel·les *L'home de Melbourne* (Premi de narrativa Benvingut Oliver 2005 de Catarroja, Perifèric Edicions) i *Tabarca. Aventura per la Mediterrània* (Tabarca, 2011) i els poemaris *Llibre dels exilis* (Premi de poesia Vila de Lloseta 2006, Editorial Moll), *Aimia* (Premi Tardor de Poesia de Castelló de la Plana 2007, Editorial Aguacleara) *L'instant fugaç* (Premi de Poesia Ibn Jafadja 2008, Bromera) i *Raspall* (Premi Ciutat de València 2009, Bromera).

1.2. Resum de l'obra

Un tren de llegenda, el Xitxarra és la segona incursió de Capilla en la literatura infantil i juvenil, després de *Tabarca. Aventura per la Mediterrània*. En aquesta ocasió, recrea una narració fantàstica amb el rerefons històric del Xitxarra o tren dels anglesos, un tren de via estreta pertanyent a la desapareguda companyia ferroviària anglesa "Alcoi and Gandia Railway and Harbour C^o Ltd" (1892-1969), anomenada també *Ferrocarrils d'Alcoi a Gandia i Port de Gandia*. L'autor relata el viatge d'anada i tornada que fan, des d'Almoines a Alcoi, el iaio Ferran i els seus tres néts –Jordi, Laia i Emiliot– a bord del Xitxarra. Però no es tracta d'un simple viatge en tren, sinó d'un viatge en el temps, que els portarà a l'època daurada del Xitxarra, a principis del segle passat.

Així, en cada parada del trajecte, els protagonistes experimentaran una aventura diferent, situada a mig camí entre els territoris d'allò fantàstic i allò real. La narració està poblada de nombroses al·lusions i homenatges al llegendari valencià i a la literatura infantil universal, amb personatges intrigants, com ara la Bruixa Maduixa, el Gegant del Serpis, el bandoler Camot, l'Home del Sac i el Petit Salvatge. Tanmateix, amb aquests personatges fantàstics es barregen d'altres versemblants, com ara el mestre *don Juan* o la fèrria monja *doña Úrsula*. En definitiva, es tracta d'un autèntic relat d'aventures que enganxa el lector, des de la primera pàgina fins a la darrera, amb un ritme trepidant que no decau en cap moment.

2. Objectius, continguts i competències bàsiques

Objectius	Continguts	Competències bàsiques
▶ Fomentar l'hàbit lector.	<ul style="list-style-type: none"> ▶ El gust per la lectura. ▶ La lectura com a mecanisme d'aprenentatge autònom. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Comunicativa, lingüística i audiovisual. ▶ Aprendre a aprendre. ▶ Social i ciutadana.
▶ Treballar integralment les habilitats lingüístiques bàsiques.	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Comprensió i expressió orals: verbalització d'expectatives i valoració personal del llibre. ▶ Comprensió i expressió escrites: fitxa bibliogràfica, qüestionari de continguts i identificació de la resposta correcta. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Comunicativa, lingüística i audiovisual.
▶ Identificar les característiques principals del relat d'aventures.	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Els agonistes: Jordi, Laia, Emiliè i el iaio Ferran. ▶ Els adjuvants: el bandoler Camot i el Petit Salvatge. ▶ Els antagonistes: la Bruixa Maduixa, el Gegant del Serpis i l'Home del Sac. ▶ La superació de les adversitats com a mecanisme de progressió temàtica. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Comunicativa, lingüística i audiovisual. ▶ Artística i cultural. ▶ Social i ciutadana.
▶ Identificar els protagonistes.	▶ Les aventures de Jordi, Laia, Emiliè i el iaio Ferran com a fil conductor de la narració.	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Comunicativa, lingüística i audiovisual. ▶ Social i ciutadana.
▶ Identificar els personatges del llegendari valencià.	▶ El rerefons històric del bandoler Camot.	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Comunicativa, lingüística i audiovisual. ▶ Coneixement i interacció amb el món físic. ▶ Artística i cultural.
▶ Identificar els personatges meravellosos.	▶ La Bruixa Maduixa, l'Home del Sac i el Petit Salvatge.	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Comunicativa, lingüística i audiovisual. ▶ Artística i cultural.
▶ Reconèixer la funció social i ecològica dels mitjans de transport públics.	<ul style="list-style-type: none"> ▶ El tren com a element vertebrador de pobles, comarques i províncies. ▶ Els mitjans de transport públic i l'estalvi energètic. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Coneixement i interacció amb el món físic. ▶ Social i ciutadana. ▶ Tractament de la informació i competència digital.

Objectius	Continguts	Competències bàsiques
<ul style="list-style-type: none"> ▶ Ubicar en un mapa polític mut els pobles, comarques i províncies que recorre el Xitxarra. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Els pobles de la Safor (València): Gandia, Almoines, Beniarjó, Potries i Vilallonga. ▶ Els pobles del Comtat (Alacant): l'Orxa, Beniarrés, Gaianes, Muro i Cocentina. ▶ Els pobles de l'Alcoià (Alacant): Alcoi. 	<ul style="list-style-type: none"> ▶ Coneixement i interacció amb el món físic. ▶ Tractament de la informació i competència digital.

3. Estratègies didàctiques

3.1. Contextualització

La proposta didàctica està orientada, principalment, al segon cicle de l'Educació Primària, atés que el llibre està recomanat de manera explícita per a lectors a partir de 8 anys. Per tant, les activitats estan pensades d'acord amb el nivell de desenvolupament cognitiu de l'alumnat entre 8 i 9 anys. No obstant això, la proposta és susceptible de ser posada en pràctica en el tercer cicle, sempre i quan s'adapte el nivell de complexitat dels objectius, els continguts i les activitats.

3.2. Metodologia

Partint d'un enfocament comunicatiu, la metodologia de la proposta didàctica es fonamenta en un tractament integral de les quatre habilitats lingüístiques (parlar, llegir, escoltar i escriure) amb l'objectiu de desenvolupar millor la competència lingüística i comunicativa de l'alumnat. Pretenem, doncs, que l'alumnat aprenga a comunicar-se millor en la seua llengua, de manera que les habilitats lingüístiques no siguen tractades de manera aïllada, sinó relacionades entre si. De fet, aquestes actuen conjuntament com si foren eines diverses que es fan servir per a aconseguir un mateix fi. Ara bé, cal tenir present que la interrelació entre les habilitats lingüístiques, tal com afirma Cassany (1999: 95), és més estreta entre les habilitats orals, d'una banda, i les escrites de l'altra. És per això que el disseny de les activitats s'articula en dos grans eixos: la comprensió i l'expressió escrites, en primer lloc, i la comprensió i l'expressió orals, en segon lloc. Aquests eixos estan presents en els dos moments principals en què es dona el procés d'ensenyament i aprenentatge, és a dir, abans i després de la lectura. No de cap altra manera es pot aconseguir el propòsit de realitzar un tractament integral de les habilitats lingüístiques.

A més, en l'últim apartat de la proposta didàctica, es plantegen dues activitats que relacionen la història del Xitxarra –i la d'un altre tren anomenat La Panderola– amb l'àrea de Coneixement del Medi, atés que els trajectes d'ambdós trens transcorren per terres valencianes.

A) Abans de la lectura

Verbalització d'expectatives

Després de llegir en veu alta el text de la contraportada del llibre, o un fragment breu del primer capítol, es demana a cada alumne que verbalitze les seues expectatives sobre la narració que està a punt de llegir.

Fitxa bibliogràfica

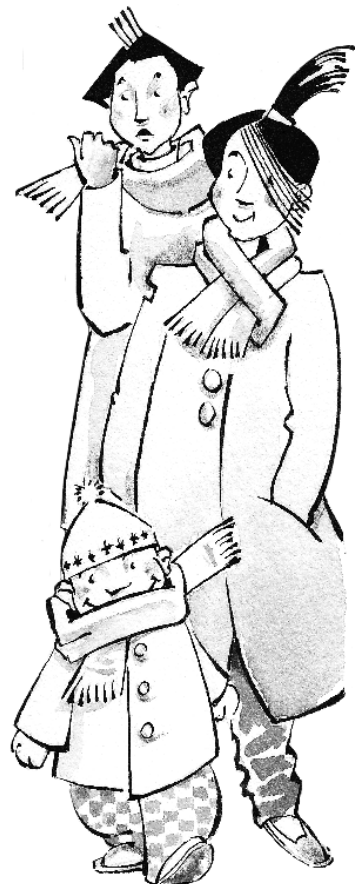
Títol:
Autor:
Il·lustrador:
Editorial:
Col·lecció:
Nombre de pàgines:
Préstec de la biblioteca d'aula: Sí ☐ / No ☐
Data d'inici de lectura:
Data d'acabament de lectura:

B) Després de la lectura

Valoració personal del llibre

Si abans l'alumnat havia verbalitzat les seues expectatives sobre el relat que anava a llegir, ara ha d'expressar-ne oralment la seua valoració, una valoració que no ha de ser necessàriament global. En aquest sentit, és convenient que el professorat hi introduís preguntes addicionals. Tot seguit oferim una bateria de preguntes possibles:

- ▶ Quin és el personatge que més t'ha cridat l'atenció? Per quins motius?
- ▶ Quina de les aventures que corren els protagonistes és la que més t'ha agradat? Per què?
- ▶ T'agrada com acaba la història del llibre o en canviaries el final? Com acabaries tu la història?
- ▶ Imaginaves els personatges i el tren tal com apareixen en les il·lustracions?
- ▶ T'han agradat les il·lustracions? T'han ajudat a entendre millor la narració dels fets?
- ▶ Hi ha al teu poble, o pels voltants, un mitjà de transport com el Xitxarra?

- ▶ Quins mitjans de transport utilitzes habitualment?
- ▶ Quins avantatges tenen els mitjans de transport públic?
- ▶ Creus que som més respectuosos amb el medi ambient si utilitzem els mitjans de transport públic de manera habitual?
- ▶ Recomanaries el llibre a algú? Què li diries per convèncer-lo que el llegira?

Qüestionari de continguts

Sobre el Xitxarra:

1. Per què s'anomena Xitxarra el tren del llibre?
2. Quines diferències trobes entre el Xitxarra i un tren actual?
3. Quins pobles recorre el Xitxarra?
4. En quin poble pugen els protagonistes al Xitxarra? I fins a quina ciutat arriben?

Sobre els personatges:

5. Quins són els protagonistes de la narració?
6. Quins personatges fantàstics i llegendaris apareixen en el relat?
7. Quins personatges fantàstics volen perjudicar els protagonistes?
8. Quin personatge llegendari lliura els protagonistes del Gegant del Serpis? A què es dedicava?

Sobre la història:

9. Quin fet extraordinari ocorre als protagonistes quan inicien el viatge a bord del Xitxarra?
10. Com eren els viatgers que anaven a bord del Xitxarra?
11. Quina advertència va fer el iaio Ferran als seus néts, Jordi, Laia i Emiliet? Van fer-li cas, al iaio Ferran?
12. Què els va passar en desobeir les advertències del iaio Ferran?

Identificació de la resposta correcta

Subratlla la resposta correcta per a cadascuna de les preguntes i afirmacions següents.

Com es diuen els quatre protagonistes del relat?

Emiliet, Laia, Ferran i el iaio Jordi.

Jordi, Laia, Ferran i el iaio Emili.

Laia, Jordi, Emiliet i el iaio Ferran.

Quin altre nom rep el tren Xitxarra?

- El tren dels anglesos.
- El tren dels valencians.
- El tren dels francesos.

El tren Xitxarra és especial perquè...

- ... és capaç de volar.
- ... regalen caramels als passatgers.
- ... és capaç de viatjar al passat.

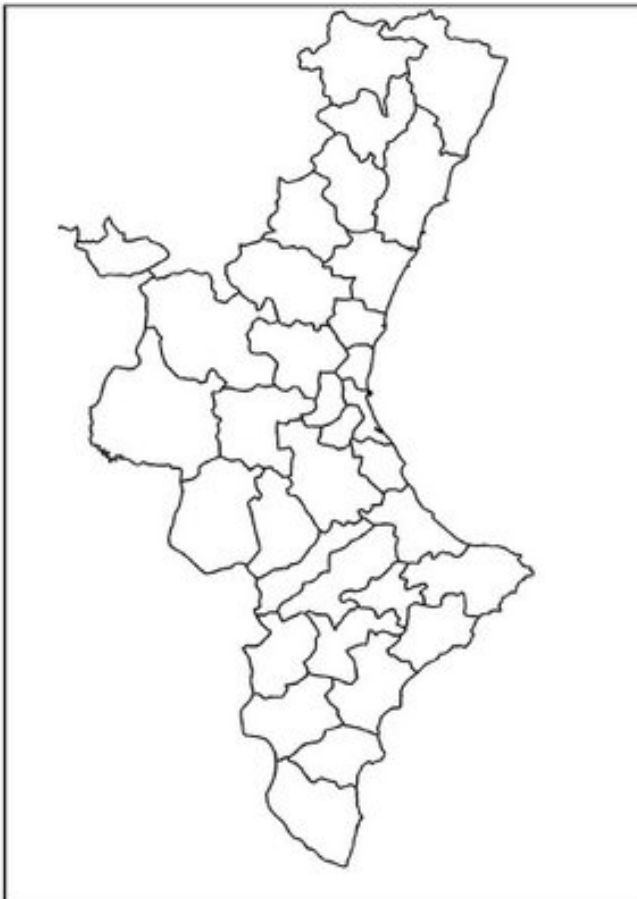
El llibre que has llegit és un relat d'aventures perquè...

- ... els personatges viatgen en tren.
- ... els protagonistes no paren d'esquivar perills i lluitar contra enemics.
- ... els protagonistes són un iaio i els seus néts.

Quin animal dóna el nom als habitants de Vilallonga?

- El porc senglar.
- El llop.
- La rabosa.

C) Activitats relacionades amb l'àrea de Coneixement del Medi

Situa al mapa les poblacions, les comarques i les províncies que recorre el Xitxarra i marca'n el trajecte.

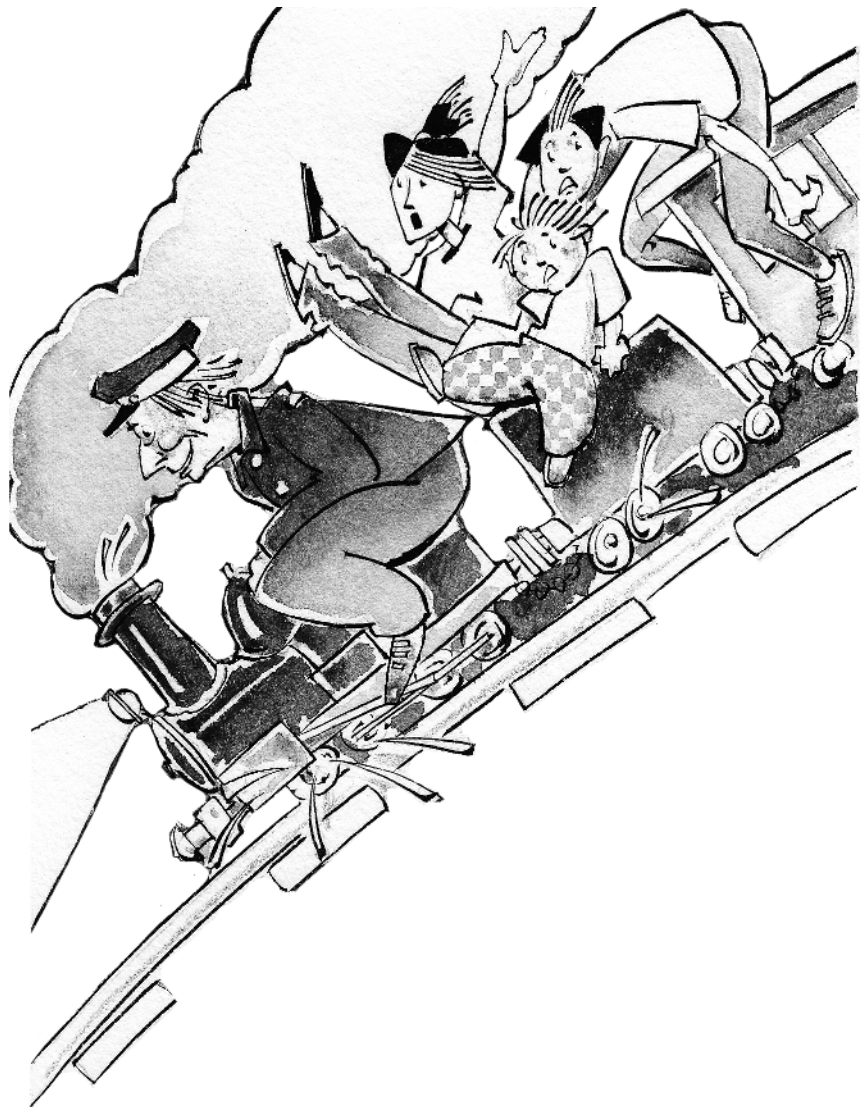
Províncies: València i Alacant

Comarques: la Safor, el Comtat i l'Alcoià

Poblacions: Gandia, Almoines, Beniarjó, Potries, Vilallonga, l'Orxa, Beniarrés, Gaianes, Muro, Cocentaina i Alcoi.

Busca en Internet informació sobre un tren castellonenc anomenat La Panderola i escriu dues semblances i dues diferències amb el Xitxarra.

Semblances	Diferències

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES I ENLLAÇOS D'INTERÉS

Decret 11/2007, de 20 de juliol, del Consell, pel qual s'estableix el currículum de l'Educació Primària a la Comunitat Valenciana.

Reial Decret 1513/2006, de 7 de desembre, pel qual s'estableixen les ensenyances mínimes de l'Educació Primària.

CASSANY, D. et alii. (1999) *Ensenyar llengua*, Barcelona, Graó.

<<http://blocs.mesvilaweb.cat/julicapilla>>

Blog d'apunts literaris i d'actualitat de Juli Capilla.

<<http://trenag.com/valcno>>

Web de l'Associació del Tren Alcoi-Gandia en què s'ofereix informació sobre la creació i la història del Xitxarra.

<<http://ccsocials.blogspot.com.es/2008/08/la-ruta-de-la-panderola-el-tramvia-de.html>>

Blog del professor Antoni Pitarch en què s'ofereix informació sobre la creació i la història del tramvia castellanenc La Panderola.

SOLUCIONARI

En el solucionari tan sols s'inclouen les respostes pertanyents a la comprensió i expressió escrites i a les activitats relacionades amb l'àrea de Coneixement de Medi, atés que les respostes de la comprensió i expressió orals són majoritàriament obertes.

Fitxa bibliogràfica

Títol: *Un tren de llegenda, el Xitxarra*
Autor: *Juli Capilla*
Il·lustrador: *Antoni Laveda*
Editorial: *Edicions del Bullent*
Col·lecció: *Estrella de mar*
Nombre de pàgines: *80*
Préstec de la biblioteca d'aula: Sí / No
Data d'inici de lectura:
Data d'acabament de lectura:

Qüestionari de continguts

Sobre el Xitxarra:

1. Per què s'anomena Xitxarra el tren del llibre?

R: *Pel soroll que feia.*

2. Quines diferències trobes entre el Xitxarra i un tren actual?

R: *Resposta lliure.*

3. Quins pobles recorria el Xitxarra quan estava en funcionament?

R: *Gandia, Almoines, Beniarjó, Potries, Vilallonga, l'Orxa, Beniarrés, Gaianes, Muro, Cocentaina i Alcoi.*

4. De quin poble parteix el Xitxarra en el relat? Fins a quina ciutat arriba?

R: *Parteix d'Almoines i arriba fins a Alcoi.*

Sobre els personatges:

5. Quins són els protagonistes de la narració?

R: *Emiliet, Jordi, Laia i el iaio Ferran.*

6. Quins personatges fantàstics i llegendaris apareixen en el relat?

R: *La Bruixa Maduixa, el Gegant del Serpis, el bandoler Camot, l'Home del Sac i el Petit Salvatge*

7. Quins personatges fantàstics volen perjudicar els protagonistes?

R: *La Bruixa Maduixa, el Gegant del Serpis i l'Home del Sac.*

8. Quin personatge llegendari lliura els protagonistes del Gegant del Serpis? A què es dedicava?

R: *El bandoler Camot, que furtava als rics per a afavorir els pobres, els va lliurar del Gegant del Serpis.*

Sobre la història:

9. Quin fet extraordinari ocorre als protagonistes quan inicien el viatge a bord del Xitxarra?

R: *Quan travessen un túnel, el tren de joguet al qual havien pujat es convertí, de sobte, en l'autèntic Xitxarra, que els transportà misteriosament al passat.*

10. Com eren els viatgers que anaven a bord del Xitxarra?

R: *Eren persones d'una època passada i vestien d'una manera estranya que mai no havien vist Jordi, Laia i Emili.*

11. Quina advertència va fer el iaio Ferran als seus néts, Jordi, Laia i Emili? Van fer-li cas, al iaio Ferran?

R: *El iaio advertí els seus néts que no baixaren mai del tren, però no li van fer cas.*

12. Què els va passar en desobeir les advertències del iaio Ferran?

R: *Sempre que Jordi, Laia i Emili desobeïren el iaio Ferran tingueren problemes, però sempre aconseguiren resoldre'ls gràcies al valor i la intel·ligència del seu iaio i d'ells mateixos.*

Identificació de la resposta correcta

Subratlla la resposta correcta per a cadascuna de les preguntes i afirmacions.

Com es diuen els quatre protagonistes del relat?

Emili, Laia, Ferran i el iaio Jordi.

Jordi, Laia, Ferran i el iaio Emili.

Laia, Jordi, Emili i el iaio Ferran.

Quin altre nom rep el tren Xitxarra?

El tren dels anglesos.

El tren dels valencians.

El tren dels francesos.

El tren Xitxarra és especial perquè...

... és capaç de volar.

... regalen caramels als passatgers.

... és capaç de viatjar al passat.

El llibre que has llegit és un relat d'aventures perquè...

... els personatges viatgen en tren.

... els protagonistes no paren d'esquivar perills i lluitar contra enemics.

... els protagonistes són un iaio i els seus néts.

Quin és l'animal que dona el nom als habitants de Vilallonga?

El porc senglar.

El llop.

La rabosa.

Situa al mapa les poblacions, les comarques i les províncies que recorre el Xitxarra i marca'n el trajecte.

Busca en Internet informació sobre un tren castellonenc anomenat La Panderola i escriu-ne dues semblances i dues diferències amb el Xitxarra.

Semblances	Diferències
<i>El Xitxarra i La Panderola són dos trens de via estreta.</i>	<i>El Xitxarra recorria part de les províncies de València i Alacant, mentre que La Panderola recorria la Plana de Castelló.</i>
<i>El Xitxarra i La Panderola comunicaven pobles de diferents comarques valencianes.</i>	<i>El Xitxarra durà des de 1892 fins a 1969 i La Panderola des de 1888 fins a 1963.</i>